

برای نامگذاری روزهای هفته در خاورمیانه و آسیای میانه بجز هندوستان و کشورهای وابسته به فرهنگ هندوستان بزرگ؛ همواره دو راه بوده است. یکی راه نامگذاری سامیان که در گاهشماری جهودان، آرامیان، تازیان و ... هویدا شده است. دیگری نامگذاری بابلیان و یونانیان است که در بیشتر گاهشماری‌های اروپایی و سپس از راه کشورگشایی اسکندر به هندوستان و در زمان ساسانیان از راه ترسایان و سغدیان مانوی به چین و خاور دور رسید و در آنجا به دیسه‌ای ویژه نمایان شده است.

اما به راستی پیشینه و داستان سرگذشت «هفته» چیست؟

ریشه‌ی هفته‌بندی ماه‌ها در گاهشماری به روزگار سومریان باستان برمی‌گردد. آن‌ها گاهشماری‌شان برپایه‌ی گردش ماه بود و هنگامی که ماه به میانه می‌رسید را «سابات» (به سومری: $\langle\langle\langle sa-bat \rangle\rangle\rangle$) که به چم «میانه-آرامش» است؛ می‌خواندندش. سپس این واژه به زبان اکدی به دیسه‌ی شاپاتتو (به اکدی: $\langle\langle\langle šapattu \rangle\rangle\rangle$) رفته که به چم «روز میانه‌ی هر ماه» است و سپس به دیسه‌ی «ساباتتوم» یا «ساباتتوم» (به بابلی: $\langle\langle\langle sapattum \rangle\rangle\rangle$) یا $\langle\langle\langle sabattum \rangle\rangle\rangle$ در زبان بابلی نمایان می‌شود. واژه‌ی «ساباتتوم» در بابلی به چم «میان-ماه-ی» سپس این واژه در عبری به گونه‌ی ریشه‌ی سه‌گانی «ش.ب.ت.» (به عبری: $\langle\langle\langle š-b-t \rangle\rangle\rangle$) که به چم «از کار ایستادن» و «آرمیدن» است و از همین ریشه کارواژه «شوات» (به عبری: $\langle\langle\langle šāvāt \rangle\rangle\rangle$) که به چم «آرمیدن» و «دست‌کشیدن از کار» نیز برگرفته شده است. این ریشه‌ی عبری-سومری به گونه‌ی «شبات» یا «شبات» (به عبری: $\langle\langle\langle šābāt \rangle\rangle\rangle$) در تنخ تورات آشکارا می‌شود. واژه‌ی «شبات» سپس به دیسه‌ی «شَبَّاء» در سریانی (به سریانی: $\langle\langle\langle ܫܒܘܘܬܐ \rangle\rangle\rangle$)، «سَبْت» در عربی (به عربی: $\langle\langle\langle السَّبْت \rangle\rangle\rangle$) «ساباتن» یا «ساوواتن» در یونانی باستان (به یونانی: $\langle\langle\langle \sigma\acute{\alpha}\beta\beta\alpha\tau\omicron\nu \rangle\rangle\rangle$) و «ساوواتو» در یونانی نو (به یونانی: $\langle\langle\langle \Sigma\acute{\alpha}\beta\beta\alpha\tau\omicron \rangle\rangle\rangle$)، «ساباتتوم» در لاتین (به لاتین: $\langle\langle\langle sabbatum \rangle\rangle\rangle$)، «شبات» یا «شپات» در ارمنی (به ارمنی: $\langle\langle\langle շաբաթ \rangle\rangle\rangle$)، «شباتی» در گرجی (به گرجی: $\langle\langle\langle შაბათი \rangle\rangle\rangle$)، «سَبِیْث» در انگلیسی (به انگلیسی: $\langle\langle\langle Sabbath \rangle\rangle\rangle$)، «سبا» در فرانسوی (به فرانسوی: $\langle\langle\langle sabbat \rangle\rangle\rangle$)، «زامستاگ» یا «زابات» در آلمانی (به آلمانی: $\langle\langle\langle Samstag, Sabbat \rangle\rangle\rangle$) و «شبات» در روسی (به روسی: $\langle\langle\langle шаббат \rangle\rangle\rangle$) هویدا می‌شود. واژه‌ی «شنبه» در پارسی نو نیز بی‌گمان برگرفته از همین واژه‌ی عبری «شبات» است. کهن‌ترین نوشته‌ی ایرانی که به «شنبه» اشاره‌هایی دارد، نوشته‌های پارتی مانوی، پهلوی مانوی و سغدی مانوی در روزگار اشکانیان و ساسانیان است. شنبه در پارسی نو کنونی دگر ریخته‌ای از واژه‌ی «شَمْبَد» یا «شَمْبَد» بوده که برگرفته از واژه‌ی پارتی $\langle\langle\langle 𐭮𐭲𐭩𐭮𐭲 \rangle\rangle\rangle$ /šambat است که به چم «شنبه» و «روز شبات» نزد ترسایان ایرانی بوده است.

نامگذاری روزهای هفته برپایه‌ی جهان‌نگری بابلیان، بر روند نامگذاری «زمان‌های اباخترانی» (نِساعات السَّیَّارَوِی) بوده است. سامانه‌ی زمان‌های اباخترانی یک سامانه‌ی باستانی بوده که هریک از «هفتان» (هفت ستاره‌ی اندرمانده (الکواکب المتحیره)) بر پاره‌ای از روز فرمانروایی می‌کرده‌اند. این سامانه‌ی ساده ریشه در بابل داشته و سپس یونانیان آن را گسترانده و پیشرفت دادند. هفتان یا ستارگان اندرمانده؛ کیوان، هرمزد، بهرام، خورشید، ناهید، تیر و ماه هستند. هر یکی از این هفتان بر پاره‌ای از روز فرمانروایی می‌کرده که این فرمانروایی را بانام «فرمان کلدانی» (رده‌بندی هفتان بر پایه‌ی سپهرشان که از روی تندی و کندی جابجایی آن‌ها در آسمان شب می‌انجامیده است) شناخته می‌شود. هر روز به ۲۴ تسوک بخش‌بندی می‌شده که تسوک نخست هر روز با اندرمانده‌ای که بر روز پیشین فرمانروا بوده، آغاز می‌شده است و همواره هر یک از هفتان سه بار و در سه زمان در هر روز برپایه «فرمان کلدانی» فرمانروایی می‌کردند.

^۱ در آرامی این واژه به گونه‌ی «شَوَات» (به آرامی: $\langle\langle\langle šē'vāt \rangle\rangle\rangle$) نمایان شده است که به چم «شبات» و «آرمیدن» می‌باشد.

^۲ Planetary hours

^۳ Chaldean order

در تسوک آغازین، خورشید(☉) فرمانروا بوده سپس ماه(☾) سپس بهرام(♁) سپس تیر(♊) سپس هرمزد(♋) سپس ناهید(♌) و در پایان کیوان(♑) فرمانروایی می کرده‌اند. این روند نامگذاری زمان‌های روز بر روزها نیز کارگر افتاد و هفت روز هفته با نام‌های این هفتان نامیده شد. زیج زیرین گویای چگونگی این بخش‌بندی روز است. هر کدام این زمان‌ها و روزها دارای آیین‌های ویژه به‌خودی در اخترگویی هستند که

زیج 4 بخش بندی ۲۴ تسوک روز در سامانه‌ی زمان‌های ابخترانی. نمادها: خا : خوراس (هنگامی که آفتاب برآید) ؛ خو : خورور (هنگامی که خورشید فروشود) ؛ ر: روز ؛ ش: شنبه ؛ ی: یک‌شنبه ؛ د: دوشنبه ؛ س: سه‌شنبه ؛ چ: چهارشنبه ؛ پ: پنج‌شنبه و آ: آدینه

۲۴	۲۳	۲۲	۲۱	۲۰	۱۹	۱۸	۱۷	۱۶	۱۵	۱۴	۱۳(خو)	۱۲	۱۱	۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱(خا)	ر
♁	♋	♌	♍	♎	♏	♐	♑	♒	♓	♁	♊/♋	♌	♍	♎	♏	♐	♑	♒	♓	♁	♋	♌	♍	ش
♊	♋	♌	♍	♎	♏	♐	♑	♒	♓	♁	♊/♋	♌	♍	♎	♏	♐	♑	♒	♓	♁	♋	♌	♍	ی
♋	♌	♍	♎	♏	♐	♑	♒	♓	♁	♊	♋/♌	♍	♎	♏	♐	♑	♒	♓	♁	♋	♌	♍	♎	د
♌	♍	♎	♏	♐	♑	♒	♓	♁	♊	♋	♌/♍	♎	♏	♐	♑	♒	♓	♁	♋	♌	♍	♎	♏	س
♍	♎	♏	♐	♑	♒	♓	♁	♊	♋	♌	♍/♎	♏	♐	♑	♒	♓	♁	♋	♌	♍	♎	♏	♐	چ
♎	♏	♐	♑	♒	♓	♁	♊	♋	♌	♍	♎/♏	♐	♑	♒	♓	♁	♋	♌	♍	♎	♏	♐	♑	پ
♏	♐	♑	♒	♓	♁	♊	♋	♌	♍	♎	♏/♐	♑	♒	♓	♁	♋	♌	♍	♎	♏	♐	♑	♒	آ

چکیده‌وار برخی از آن‌ها را بازگویی می‌نمایم:

در روزها و زمان‌های کیوان (♑): فراخواندن روان‌های مردگانی که به مرگ سرشتین مرده‌اند از دوزخ .

در روزها و زمان‌های هرمزد (♋): بدست آوردن شکوه و فر، زر و سیم اندوزی، پیمان دوستی بستن، پاسداری از تندرستی .

در روزها و زمان‌های بهرام (♁): آزمودن جنگاوری برای رسیدن به شکوه و فرارتنشی و سپاهی، به‌دست آوردن دلیری و دلاوری، براندازی دشمنان و ... در زمان‌های بهرام: روان‌های مردگان به‌ویژه گشتگان و جانباختگان در رزمگاه از دوزخ برانگیخته می‌شوند.

در روزها و زمان‌های خورشید (☉): آزمودن دارایی گیتی، امید و چشمداشت، افزایش سرمایه، بخت، نیک‌بختی، نگرش و مهرورزی شاهزادگان، زدودن سُهش نژند و بد و دوست یافتن .

در روزها و زمان‌های ناهید (♌): مهر پروری برای مهربانی و مهرورزی، شادی و پاسخگویی‌های دلپذیر، گشت و گذار. در زمان‌های ناهید: بهره‌ها، زهرها، فراهم‌آوری گردهایی که برانگیزنده‌ی دیوانگی است و ... .

در روزها و زمان‌های تیر (♊): شیوایی و خرد، چالاکي در بازرگانی، دانش و پیشگویی و ... در زمان‌های تیر: آزمایش‌های پاسخگوی وابسته به بازی‌ها، شوخی‌ها، ورزش‌ها و ... .

در روزها و زمان‌های ماه (☾): نماینده فرستادن، دریانوردی، فرستاده فرستادن، پیغام فرستادن، ناوبری؛ آشتی، مهرورزی و مال اندوزی از راه آب؛ در زمان‌های ماه: کوشیدن برای آزمودن ویژگی‌های دزدیده‌شده‌ی بهبود یافته شده، برای به‌دست آوردن فرَهش (بوحی) های شبانه، فراخواندن روان‌ها در خواب و فراهم‌آوری هرچیزی که وابسته به آب است.

این جهان‌بینی اندک اندک گسترده‌تر شد و به جایی رسید که هر کدام از روزهای هفته را بر یکی از هفتان بر بستند و آن روز را روز آن اندرمانده خوانند چنانچه روز شنبه را روز کیوان ، یک‌شنبه را روز خورشید، دوشنبه را روز ماه، سه‌شنبه را روز بهرام، چهارشنبه را روز تیر، پنج‌شنبه را روز هرمزد و آدینه را روز ناهید خواندند.

روز	شنبه	یکشنبه	دوشنبه	سه‌شنبه	چهارشنبه	پنج‌شنبه	آدینه
لاتین	dies Saturnī	dies Sōlis	dies Lūnae	dies Martis	dies Mercuriī	dies Iovis	dies Veneris
ترجمه	دیشس ساتورنی (روز کیوان)	دیشس سولیس (روز خورشید)	دیشس لونائه (روز ماه)	دیشس مارتیس (روز بهرام)	دیشس مرکوری (روز تیر)	دیشس یوئیس (روز هرمزد)	دیشس ونریس (روز ناهید)
ایزد	کشاورزان	خورشید	ماه	جنگ	بازرگانی	خدایان	زنان

این نام‌ها تا روزگار پیشا-مسیح کاربرد داشتند و پس از گرویدن رومیان به دین عیسی و اندرکنش‌های زبان لاتین با عبری و یونانی و دگرگونی‌های واجی آن زبان، بی‌کاربرد گشتند و نام‌های نوینی بجای آن‌ها در زبان و ادب رومیان و سپس در نزد زبان‌های دیگر رومی تبار نشست. این روزها این چنین اند:

روز	شنبه	یکشنبه	دوشنبه	سه‌شنبه	چهارشنبه	پنج‌شنبه	آدینه
لاتین	Saturnus	Dominicus	Luna	Mars	Mercurius	Iuppiter	Venus
ترجمه	ساتورنوس (کیوان)	دومینیکوس (مأنبُد، سرور)	لونا (ماه)	مارس (بهرام)	مرکوریوس (تیر)	یوپیتر (هرمزد)	ونوس (ناهید)

این نام‌ها در لاتین سپس به دیگر زبان‌های لاتینی تبار رفته‌اند و امروزه می‌توان ردپای آن‌ها را در زبان‌های ایتالیایی، اسپانیایی، فرانسوی، کاتالانی، رومانیایی و در پرتغالی کهن یافت. این روزها این چنین اند:

روز / زبان	شنبه (کیوان)	یکشنبه (مأنبُد، سرور)	دوشنبه (ماه)	سه‌شنبه (بهرام)	چهارشنبه (تیر)	پنج‌شنبه (هرمزد)	آدینه (ناهید)
لاتین	Saturnus	Dominicus	Luna	Mars	Mercurius	Iuppiter	Venus
اسپانیایی	sábado	domingo	lunes	martes	miércoles	jueves	viernes
ایتالیایی	sabato	domenica	lunedì	martedì	mercoledì	giovedì	venerdì
پرتغالی کهن [†]	sábado	domingo	lues	martes	mércores	joves	vernes
رومانیایی	sâmbătă	duminică	luni	marți	miercuri	joi	vineri
فرانسوی	samedi	dimanche	lundi	mardi	mercredi	jeudi	vendredi
کاتالانی	dissabte	diumenge	dilluns	dimarts	dimecres	dijous	divendres
گالیسی [‡]	sábado	domingo	luns	martes	mércores	xoves	venres

[†] زبان بومیان پرتغال در زمان سده‌های میانی اروپا (از سال ۱۲۰۰ تا ۱۸۰۰ تر.) که امروزه در رده‌ی زبان‌های مُرده دانسته می‌شود.

[‡] ربانی در کشور اسپانیای کنونی که در ساتراپ «گالیسیا» جای دارد. این زبان نزدیکی بسیاری به پرتغالی کهن و پرتغالی نو دارد.

اگر خوب به همه‌ی این زبان‌ها بنگرید، خواهید دانست که روز شنبه همگی برگرفته از واژه‌ی عبری-سومری «شبات» هستند و این به بهانه‌ی کارهای دینی ترسایان و جهودان در آن روز است.

روند نامگذاری یونانیان و رومیان باستان در دیگر زبان‌های اروپایی نیز کارگر افتاد و آن‌ها نیز نام‌های ایزادانشان را بر این روزها نهادند. برای نمونه در زبان‌های سلتیک که دربردارنده‌ی زبان‌های ولزی یا کِمراُنگ، گالیک اسکاتلندی یا گائیلیگ، گالیک ایرلندی یا گلیجه، ایرلندی کهن یا گئوئیدلُک، برتن یا برزنُگ و مانکس یا غائیلگ هستند؛ روند رومی انجام شده و برخی از نام‌ها از خود لاتین برگرفته و وام گرفته شده‌اند. این روزها این چنین اند:

روز / زبان	شنبه (کیوان)	یکشنبه (خورشید)	دوشنبه (ماه)	سه‌شنبه (بهرام)	چهارشنبه (تیر)	پنج‌شنبه (هرمز)	آدینه (ناهید)
لاتین	Saturnus	Sōlis	Luna	Mars	Mercurius	Iuppiter	Venus
گویدلک	Diu satur[n]	diu srol dies scrol [†]	Diu luna	Diu mart	Diu iath [‡]	Diu eatham [*]	Diu triach ^{**}
گلیجه ^{***}	An Satharn	An Domhnach	An Luan	An Mháirt	An Chéadaoin	An Déardaoin	An Aoine
گایلیک	Disathairne	Didòmhaich	Diluain	Dimàirt	Diciadain	Diardaoin	Dihaoine
کمرایک	dydd Sadwrn	dydd Sul	dydd Llun	dydd Mawrth	dydd Mercher	dydd Iau	dydd Gwener
غایلیک	Jesarn	Jedoonee	Jelune	Jemayrt	Jecrean	Jerdein	Jeheiney

[†] واژه‌ی scrol در گویدلک به چم «درخشان و روشن» است و آن را گروهی برابر «خورشید» دانسته‌اند.

[‡] واژه‌ای بسیار کهن که هنوز چم این واژه روشن نگشته است.

^{*} واژه‌ایست که برخی از اندیشمندان زبان‌شناس آن را از ریشه‌ی «etham» دانسته‌اند که به چم «زمین کشت پذیر» یا «زمین خیش پذیر» است و بر این باورند که سلتیکیان در این روز کشاورزی را می‌آغازیده‌اند.

^{**} چم این واژه تاکنون روشن نشده است.

^{***} آنچه از نام‌هایی که به روزهای هفته نزد گلیجه‌زبانان گفته شده: تنها گروهی از نام‌های روای میان ایرلندیان است. گفتنی است که آن‌ها از واژگانی دیگر نیز بهره می‌جویند که بر همین روایی که در زیگ آمده است این چنین هستند:

Dé Sathairn, Dé Domhnaigh, Dé Luain, Dé Máirt, Dé Céadaoin, Déardaoin, Dé hAoine
 روند یونانی-رومی‌گرایی نیز در نزد آلبانیایی‌ها نیز رخ داده است و ایشان نیز برابرسازی یکایک روزهای هفته را با یاری جویی از نام‌های ایزدانشان بیانجامیده‌اند. شایان گفتن است که برخی از نام‌های این روزها برگرفته از لاتین است. این روزها این چنین‌اند:

روز / زبان	شنبه (کیوان)	یکشنبه (خورشید)	دوشنبه (ماه)	سه‌شنبه (بهرام)	چهارشنبه (تیر)	پنج‌شنبه (هرمز)	آدینه (ناهید)
لاتین	Saturnus	Sōlis	Luna	Mars	Mercurius	Iuppiter	Venus
آلبانیایی	E shtunë	E diel	E hënë	E martë	E mërkurë	E enjte	E premtë

روند یونانی-رومی‌گرایی نیز در نزد آسیان که از ایرانیان و از نوادگان سکا‌های سرمتی‌اند

نیز نیمه‌ای و برخی از نام‌های روزها شمارگانی هستند که بیگمان بخاطر پیامدهای زبان‌های ایرانی و اسلاوی بوده که دارای سامانه‌ی شمارگانی هستند؛ رخ داده است و ایشان نیز برابرسازی یکایک روزهای هفته را با یاری جویی از نام‌های بزرگان دینی‌شان بیانجامیده‌اند. شایان گفتن است که برخی از نام‌های این روزها برگرفته از یونانی است. این روزها این چنین‌اند:

روز / زبان	شنبه (کیوان)	یکشنبه (خورشید)	دوشنبه (ماه)	سه‌شنبه (بهرام)	چهارشنبه (تیر)	پنج‌شنبه (هرمز)	آدینه (ناهید)
لاتین	Saturnus	Sōlis	Luna	Mars	Mercurius	Iuppiter	Venus
آسی	сабат (sabat)	хуцаубон ^۱ (хусаубон) хуыцаубон (x ^o ycawbon)	авдисæр (avdisær) къуырисæр ^۲ (k ^o yrisær)	геуæргибон (geuærgibon) дыццæг (dycsaeg) коsgифиццагбон (kogsificcagbon)	æртиккæг (ærtikkæg) æртыццæг (ærtycsaeg)	цуппæрæн (cuppæræn) цыппæрæм (cyppæræm)	майрæмбон (majræmbon) майрæнбон (majrænbon)
ترجمه	شبات، شنبه	روز خدا	سر هفت (هفته)	روز جرجیس پیامبر روز دوم؛ دودوگر روز کاری	روز سوم؛ سدیگر	روز چهارم؛ تسوم	روز مریم پاک

^۱ واژه хуцау (хусау) / хуыцау (x^oycáu) به معنای خدا است.

^۲ Къуырисæр: (къуыри; هفته) + (сæр; آغاز).

واژه Къуыри / Къуæре از گرجی კვირა (kvira) از یونانی Κυριακή (Kuriakē) به

معنای «یکشنبه و روز سرور».

باری پرکاربردترین نامگذاری روزهای هفته که ناشی از جهانی شدن زبان انگلیسی است؛ شیوهی ژرمنی است. در این شیوه تک تک روزها را مانند روند یونانی-رومی ترجمه کرده و هر روزی را به یک ایزدی سپردند. ریشه‌ی زبانی پیشنهادی این روزها نیز درخور درنگ است که در اینجا با نماد «پ.ژ.» که کوتاه شده‌ی گزاره‌ی «پُورُژوژرمنی» (Proto-Germanic)؛ نشان داده شده است. این روزها این چنین اند:

روز / زبان	شنبه (کیوان)	یکشنبه (خورشید)	دوشنبه (ماه)	سه‌شنبه (بهرام)	چهارشنبه (تیر)	پنج‌شنبه (هرمز)	آدینه (ناهید)
لاتین	Saturnus	Sōlis	Luna	Mars	Mercurius	Iuppiter	Venus
پ.ژ.	*Saturnas Dagaz, *Laugōz Dagaz	*Sunnōniz Dagaz	*Mēniniz Dagaz	*Tīwas Dagaz, *Þingsas Dagaz	*Wōðanas Dagaz	*Þunras Dagaz	*Frijjōz Dagaz
انگلیس کهن	Sæternesdæg	Sunnandæg	Mōnandæg	Tīwesdæg	Wōdnesdæg	Þunresdæg	Frīgedæg
انگلیسی	Saturday	Sunday	Monday	Tuesday	Wednesday	Thursday	Friday
اسکات	Seturday	Sunday	Monanday	Tysday	Wadensday	Fuirsdag	Friday
لوکزامبورگی	Samschdeg	Sonndeg	Méindeg	Dënschdeg	Mëttwoch	Donneschdeg	Freideg
گوتیک	SAMBATON S	SUNNINSON S	MEININSON S	ÞREINSON S	WODANSON S	ÞUNNINSON S	FRIDAGOS S
آلمانی کهن بالنده	Sunnûnâband	Sunnûntag	Mânetag	Ziëstag	Wuotanestag	Donarestag	Frījatag
آلمانی	Sonnabend	Sonntag	Montag	Dienstag	Mittwoch	Donnerstag	Freitag
ییدی	שבת	זונטיק	מאנטיק	דינסטיק	מיטוואך	דאנערשטיק	פריטיק
هلندی	Zaterdag	Zondag	Maandag	Dinsdag	Woensdag	Donderdag	Vrijdag
نروژی کهن	Laugardagr	Sunnudagr	Mánadagr	Tysdagr	Óðinsdagr	Þórsdagr	Frjádagr
سوئدی و نروژی نوشتاری	Lördag	Söndag	Mandag	Tisdag	Onsdag	Torsdag	Fredag
ایسلندی	Laugardagur	Sunnudagur	Mánudagur	Þriðjudagur	Miðvikudagur	Fimmtudagur	Föstudagur

اگر خوب و ژرف‌نگرانه به این نام‌ها نگرسته شود به دو دستگی نام‌ها میان نژاد ژرمنی بی می‌برید. دسته‌ی نخست نام‌های ایستاوند و دسته‌ی دوم نام‌های وُرداوند (متغییر) هستند. نام روزهای یک‌شنبه، دوشنبه و آدینه نزد همگان یکسان است ولی نام روزهای شنبه، سه‌شنبه و چهارشنبه دگرگون است.

نام روز شنبه نزد ایشان به چهار گونه نامور است: ^۱ ریشه‌ی رومی saturnus* که به چم «کیوان» است. این ریشه بیشتر در نزد ژرمنی‌زبانان انگلیسی (Saturday)، هلندی (zaterdag)، اسکات (Seturday) و فریسیکی باختری (Saterdei) رواج دارد. ^۲ ریشه‌ی ژرمنی *Laugōz که به چم «شستن» و «به گرمابه رفتن» است. این ریشه بیشتر در نزد ژرمنی‌زبانان اباختری همچون نروژی (laurdag-lördag)، سوئدی (lördag)، ایسلندی (laugardagur) و فارووی (leygardagur) روایی دارد. ^۳ ریشه‌ی عبری-سومری «شبات» که به چم «روز آرمیدن» است. این ریشه بیشتر در نزد ژرمنی‌زبانان جهودتبار (ییدی) (Shabbes-שבת)، آلمانی (Samstag) و لوکزامبورگی (Samschdeg) فراگیری دارد. ^۴ ریشه‌ی آلمانی کهن بالنده *Sunnûnâband که به چم «شامگاه یک‌شنبه» است. این ریشه بیشتر نزد خود آلمانی‌زبانان (Sonnabend) و زبان‌های نزدیک آن (در فریسیکی باختری: Sneon و ساکسونی فرودین: Sünnavend) زبانزد است.

نام روز سه‌شنبه نزد ایشان به دو گونه نامور است: ^۱ریشه‌ی ژرمنی *Tīwas dagaz** که به چم «روز [ایزد] تیواس» است. تیواس که در نزد ژرمن تباران باستان خدای خدایان و سپس خدای جنگ خوانده شد؛ «روز تیواس» در میان گویش‌وران زبان‌های انگلیسی (Tuesday)، اسکات (Tysday)، آلمانی کهن بالنده (Ziestag)، آلمانیس (Ziestag)، فریسیکی باختری (iisdeiT)، نروژی کهن (tysdag)، سوئدی (tirsdag)، نروژی (Tysdag-tirsdag)، فارووی (týsdagur) و ایسلندی فراگیر است. ^۲ریشه‌ی ژرمنی *Pingsas dagaz** که به چم «روز ٲینگاس» یا «روز گردهمایی» است. ٲینگاس در نزد ژرمن تباران باستان، گردهمایی از هازمان (جامعه) مردمان آزاد بودند که فرنین آن همایش به دست «دادگویان» (Lawspeakers) بوده است. «روز ٲینگاس» در میان سخن‌گویان زبان‌های آلمانی میانه‌ی فرودین (Dingesdag)، آلمانی (Dienstag)، ییدی (Dinstik-ק״טנ״ג), هلندی (Dinsdag)، لوکزامبورگی (Dënschdeg) و ساکسونی فرودین (Dingsdag) روایی دارد.

نام روز چهارشنبه نزد ایشان به دو گونه نامور است: ^۱ریشه‌ی ژرمنی *Wōdanas Dagaz** که به چم «روز [ایزد] ووَداناس» است. ووَداناس سرور خدایان، خدای جنگ، خدای خرد و پخش‌کننده‌ی شایستگی و توانایی است که سپس آن را برابر خدای بازرگانی و خرد رومی مرکوری دانسته شد. بیشتر گویش‌وران زبان‌های ژرمنی از این نام بهره‌جویی می‌کنند. ^۲ریشه‌ی ژرمنی *midjaz-wikō** که به چم «میان‌هفته» است. این واژه ترجمه‌ی گزاره‌ی لاتین «مَدِیا هِبْدُماس» (media hebdomas) بوده که برای روشنگری واژه‌ی *dies Mercuriī* «روز تیر» می‌باشد. این نام بیشتر نزد خود آلمانی‌زبانان و گویش‌وران همسایه‌ی آلمانی‌ها کاربرد دارد؛ چنانچه در آلمانی (Mittwoch)، ییدی (mitvokh-מִיטְוֹכַח), لوکزامبورگی (Mëttwoch) و ایسلندی (Miðvikudagur) خوانده می‌شود.

روند نامگذاری شیوه‌ی ژرمنی نیز بر دیگر زبان‌های همسایه‌ی کارگر افتاد و آن‌ها نیز از شیوه‌ی ژرمنی تبارها بهره‌جویی نمودند. فلاندی‌زبانان و استونی‌زبانان این شیوه را بکار بسته‌اند. این روزها این چنین اند:

روز / زبان	شنبه (کیوان)	یک‌شنبه (خورشید)	دوشنبه (ماه)	سه‌شنبه (بهرام)	چهارشنبه (تیر)	پنج‌شنبه (هرمز)	آدینه (ناهید)
پ.ژ	*Laugōz	*Sunnōniz	*Mēniniz	*Tīwas	*Wōdanas	*Punras	*Frijjōz
فلاندی	lauantai	sunnuntai	maanantai	tiistai	keskiviikko	torstai	perjantai
استونیایی	laupäev	pühapäev	esmaspäev	teisipäev	kolmapäev	neljapäev	reede

بد نیست که گفته شود جفت زبان‌های فلاندی و استونیایی از خانواده‌ی زبان‌های اورالی بوده و تاکنون هیچ پیوندی از آن‌ها با زبان‌های هندو-اروپایی یافت نشده است. از میان دو زبان یاد شده برای شیوه‌ی برگرفته از روش ژرمنی، زبان فلاندی بیشترین کارگری و تأثیر را پذیرفته است. این کارگر افتادگی به بهانه هم‌مرزی فلاندی‌ها با سوئدی‌ها و نروژی‌ها بوده است؛ چنانچه نام روز چهارشنبه در نزد فلاندی‌ها مانند آلمانی‌ها «میان‌هفته» (به آلمانی: Mittwoch) به فلاندی: keskiviikko) نامور است.

پس از تاخت و تاز یونانیان به شاهنشاهی هخامنشی و پاکشایی اسکندر به هندوستان؛ شیوه‌ی اکدی (بابلی)-یونانی نیز به هند رخنه کرد و هندوگان نیز روندی همچون یونانیان را در پیش گرفتند. شیوه‌ی هندیان شاید به بهانه‌ی همسایگی آن‌ها با فرمانروایی یونانی تبار باختر (بلخ) در افغانستان کنونی بوده؛ این گونه همانندی و مانستگی دارد. اخترگویی هندی هر روز هفته را با یک پس‌واژه‌ی «وار» (سنسکریت: /vāra/ वार) به پایان می‌رساند.

^۱همه‌ی واژگان هندی تبار (چه سنسکریت، چه هندی، چه کشمیری و...) را به شیوه الفبایی زبان اردو نوشته شده است تا برای خواننده‌ی ایرانی زبان (چه پارسی، چه پشتو، چه کردی و...) آسان باشد. برای دانستن بیشتر نک ← پیوست (آ.آقایان)

روزگار هفته «آتی وار» (: /āditya/)، «سوم وار» (: /soma/)، «منگل وار» (: /maṅgala/)، «بدهوار» (: /budha/)، «گروار» (: /guru/)، «شکروار» (: /śukra/) و «شنی وار» (: /śani/) نام دارند. چم این واژگان به پارسی بر روالی که گفته شده همانند همتایان خود در اروپا و میان‌رودان است. تنها واژه‌ی «گورو» فرنام «برهسپتی» (: /Bṛhaspati/) بوده که همان هرمزد است. ریشه‌ی پوروو-هندی را در این جا با نماد «پ.ه.» نشان داده شده‌است. این روزها این چنین اند:

زبان روز	شنبه (کیوان)	یک‌شنبه (خورشید)	دوشنبه (ماه)	سه‌شنبه (بهرام)	چهارشنبه (تیر)	پنج‌شنبه (هرمزد)	آدینه (ناهید)
پ.ه.	śani	āditya	soma	maṅgala	budha	guru	śukra
سنسکریت	शनैस्वरवारः शनिवारः śanaīscaravārah śanivārah	रविवारः आदित्यवारः rāvīvārah ādityavārah	सोमवारः somavārah	मङ्गलवारः maṅgalavārah	बुधवारः bud ^h avārah	बृहस्पतिवारः गुरुवारः br̥haspativārah guruvārah	शुक्रवारः śukravārah
هندی	शनिवार śanivār	रविवार इतवार itvār	सोमवार somavār	मंगलवार mangalavār	बुधवार bud ^h avār	बृहस्पतिवार गुरुवार br̥haspativār guruvār	शुक्रवार śukravār
اردو	ہفتہ	اتوار	پیر	منگل	بدھ	جمعرات	جمعہ
گجراتی	શનિવાર śanivār	રવિવાર ravivār	સોમવાર somvār	મંગળવાર maṅgalvār	બુધવાર bud ^h vār	ગુરુવાર guruvār	શુક્રવાર śukravār
مالدیوی	ހޮނިހުދު honihiru	އާދިއްތަ ād ^h ētt ^h a	ހޮމާ homa	އަންގާރާ aṅgāra	ބުދަ bud ^h a	ބުދަދުވަނާ burāsfat ^h i	ހުކުރު hukuru
بنگالی	শনিবার śonibar	রবিবার robibar	শোমবার śombar	মঙ্গলবার monggolbar	বুধবার bud ^h bar	বৃহস্পতিবার br̥hōshpotibar	শুক্রেবার śukrobar
سندی	ڇنڇر	آچر	سومر	انگارو	آربع	خميس	جمعو
کشمیری	بٲ وار	آتھ وار	ژنڊر وار	پٲم وار	بدھ وار	یرس وار	جھ
پنجابی (شاه‌مکھی)	شنبھوار	آیت وار	سوم وار	منگل وار	بود وار	ویر وار	شوگر وار
پنجابی (دیواناگری)	ਸ਼ਨਿੱਚਰਵਾਰ śaničc ^h arvār	ਐਤਵਾਰ etvār	ਸੋਮਵਾਰ sōmvār	ਮੰਗਲਵਾਰ mangalvār	ਬੁੱਧਵਾਰ būd ^h vār	ਵੀਰਵਾਰ vīrvār	ਸ਼ੁੱਕਰਵਾਰ śukkarvār

۱ ابوریحان بیرونی درباره‌ی نامگذاری روزگار هفته نزد هندیان که بی‌گمان ریشه‌ی واژگانش از سنسکریت است؛ در نسک گرانپایه‌ی خود «**ووشنگوی درباره‌ی هندوستان از گفته‌های پدیدرفته‌شده در فرزانگی یا فرومایگی**» (تحقیق ما لهند من مقوله مقبولة فی العقل أو مردولة) این گونه سخن می‌راند: «... و أسماء أيام الأسبوع عندهم هي أسماء الكواكب السبعة بأشهر أسمائها و يسمون الموقع من الأسبوع «بار» فيستبع اسم الكوكب على هيئة اتباع «شنبه» في الفارسية عدد الأيام من الأسبوع فيوم الأحد «آدیت بار» أي للشمس و يوم الاثنين «سوم بار» أي للقمر و يوم الثلاثاء «منگل بار» أي للمریخ و يوم الأربعاء «بُد بار» أي لعطارد و يوم الخميس «برهسپ بار» أي للمشتري و يوم الجمعة «شُكْر بار» أي لزهرة و يوم السبت «شنیشچر بار» أي لزلح و يعود الأمر إلى الشمس...» (تحقیق ما لهند من مقوله مقبولة فی العقل أو مردولة؛ البيروني؛ چاپ دائرة المعارف العثمانية؛ دکن حیدرآباد هندوستان؛ ۱۹۵۸ تر. ر: ۱۷۱)

ترجمه به پارسی: «... و نام‌های روزگار هفته نزدشان [=هندوگان] آن نام‌های ستارگان هفتگانه به پراوازه‌ترین نام‌هایشان است و جایگاهی از [نام روز] هفته را [واژه‌ی] «بار» می‌نامند پس به پیروی از آن نام ستاره؛ به گونه «شنبه» در پارسی [در پیش از نام] شمار روزگار از هفته گذاشته می‌شود، پس روز یک‌شنبه «آدیت‌بار» که همان خورشید است و روز دوشنبه «سوم‌بار» که ماه و روز سه‌شنبه «منگل‌بار» که بهرام و روز چهارشنبه «بدبار» که تیر و روز پنج‌شنبه «برهسپ‌بار» که هرمزد و روز آدینه «شکر‌بار» که ناهید و روز شنبه «شنیشچر‌بار» که کیوان باشد و [این] فرمان [دوباره به] خورشید برمی‌گردد...»

باری شیوه هندی بر دیگر زبان‌های آسیایی همسایه کارگر افتاد و بکارگرفته شد. این شیوه امروزه بیشتر نزد بومیان کشورها ویتنام، کامبوج، میانمار و خاور آسیا کاربری دارد. این روزها این چنین اند:

روز / زبان	شنبه (کیوان)	یکشنبه (خورشید)	دوشنبه (ماه)	سه‌شنبه (بهرام)	چهارشنبه (تیر)	پنج‌شنبه (هرمزد)	آدینه (ناهید)
پ.ه.	śani	āditya	soma	maṅgala	bud ^h a	guru	śukra
برمه‌ای	စနေ	တနင်္ဂနွေ	တနင်္လာ	အင်္ဂါ	ဗုဒ္ဓဟူး	ကြာသပတေး	သောကြာ
نامیلی	sani	gnyāyiru	thingal	chevvāi	budhan	viyāzhan	velli
خمر	tʃaj sav	tʃaj ʔa:tit	tʃaj can	tʃaj ʔaŋkiə	tʃaj put	tʃaj prəhoʃh	tʃaj sok
تایی (تایلندی)	wan sao	wan āthit	wan chan	wan angkhān	wan phut	wan phruehatsabodi	wan suk
مغولی (آیینی)	sanchir	ad'yaa	sum'yaa	angarag	bud	barhabad'	sugar

چینیان و همسایگان‌شان (ژاپن، کره، تبت، مغولستان و...) تا روزگار ساسانیان از سامانه‌ی هفته بهره‌جویی نمی‌کردند. برپایه‌ی گزارش‌های یافته شده و پژوهش‌های انجام شده، سامانه‌ی هفته از راه مانویان سغدی زبان و از راه داد و ستد و بازرگانی سغد و چینستان (=چین) به آن‌ها رسیده است. گفته شده که این وام‌گیری چینیان از زبان سغدی بوده و نام‌های روزگار هفته چینی شده نام‌های روزگار هفته‌ی گاهشماری سغدی بوده است. این روزها در چینی آن زمان بدین گونه بوده است:

روز / زبان	شنبه (کیوان)	یکشنبه (خورشید)	دوشنبه (ماه)	سه‌شنبه (بهرام)	چهارشنبه (تیر)	پنج‌شنبه (هرمزد)	آدینه (ناهید)
پهلوی ساسانی	kēwān-𐭅𐭆𐭇𐭈	mīhr-𐭅𐭆𐭇𐭈	māh-𐭅𐭆𐭇𐭈	wahrām-𐭅𐭆𐭇𐭈	tīr-𐭅𐭆𐭇𐭈	ōhrmazd-𐭅𐭆𐭇𐭈	anāhīd-𐭅𐭆𐭇𐭈
سغدی-مانوی	kēwān-𐭅𐭆𐭇𐭈	mir-𐭅𐭆𐭇𐭈	māx-𐭅𐭆𐭇𐭈	wiṣayn-𐭅𐭆𐭇𐭈 wanxān-𐭅𐭆𐭇𐭈	tīr-𐭅𐭆𐭇𐭈	xurmazd-𐭅𐭆𐭇𐭈	nāxiδ-𐭅𐭆𐭇𐭈
چینی (دبیره ۴)	日	日	日	日	日	日	日
چینی (دبیره ۱)	jī huǎn	Mì huò mì	mò	yún hàn	xì	wēn méi sī	nà jié

امروزه در نزد آسیاییان خاوری روزگار هفته را به پیروی از سامانه‌ی جهانی شده‌ی «فرمان کلدانی» که آن را «هفت روشن» (七曜 - 七曜 - qī yào) می‌خوانند؛ نامگذاری می‌کند. این سامانه نزد چینیان در سده‌ی چهارم ترسای برپایه‌ی گفته‌ی واژه-دانشنامه‌ی سیهای (辭海) / 辭海 - 辭海 (cí hǎi - 辭海)؛ اخترشناس سرشناس، قن‌نینگ (範寧/范宁 - 範寧) - 範寧 - nínɡ - 範寧 - fàn (دودمان جین (晉朝 - 晉朝 - jìn cháo) سازنده‌ی هفته در چین باستان بوده است.

۱ همه‌ی واژگان چینی تبار و خاوردور به شیوه نگارشی دبیره‌ی چهارم چینی یا دبیره‌ی کودک نوشته شده است تا برای خواننده‌ی ایرانی زبان (چه پارسی، چه پشتو، چه کردی و...) آسان باشد. دبیره‌ی یادشده از دیرباز تا کنون نزد مسلمانان چینی کاربرد داشته و دارد. برای آگاهی بیشتر نک ← پیوست (آ.آقایان)

گرچه این گفته چندان استوار نیست زیرا یافته‌های نوین و تازه‌ی بیابان تورفان چین گویای این است که سامانه‌ی هفته در **دودمان تانگ** (唐朝 - 唐 - ۶۱۸ تا ۹۰۷) از راه مانویان سغدی **سرزمین گنگ** (در نزدیکی سمرقند کنونی) در سده‌ی هشتم ترسایی به چینستان رسیده است. گواهان این هفته‌بندی در نوشته‌های پیشوایان بودایی چینی آمده است.

کنون هفته نزد چینیان ساختاری مانند هفته نزد ایرانیان دارد و روزگار را شمارگذاری کرده‌اند و از روندی مانند شنبه، یک‌شنبه، دوشنبه و ... در پارسی پیروی می‌کند. روزهای هفته با واژه‌ی «سینگ‌تی» (به چینی: 星期 - 星 期 - xīng qī) که به چم «زمانه‌ی ستاره‌ای» یا «هفته» است؛ آغاز می‌شود و سپس شماره‌ای در پس آن نام نهاده می‌شود. تنها روزی از هفته که شماره ندارد، روز یک‌شنبه بوده که به جای شماره از نام «ژی» (به چینی: 日 - 日 - rì) که به چم «روز» یا «خورشید» است، بهره‌جویی می‌شود زیرا ستاره‌ی پایه؛ ستاره خورشید است.

پارسایان بودایی ژاپنی نوشته‌های چینی را ترجمه کردند و آن سامانه‌ای درخوری را ساختند. برپایه‌ی نوشته‌های تاریخی ژاپنی گفته شده پارسای بزرگ کیش بودا؛ **کوکای** (به ژاپنی: 空海 - 空 海 - kō kō - kō) در زمان فرمانروایی **فوجی‌وارا می‌چی‌ناگای** (به ژاپنی: 藤原 道長 - 藤 原 道 長 - fuji wara michi nagai) این سامانه‌ی هفتگانه را در پی سفر و نورد خود از چین برای هم‌میهنانش به ارمغان آورده بوده است. سامانه‌ی یادشده تا سال ۱۰۰۷ تر. در ژاپن کاربری داشته ولی از آن سال تاکنون دگرگونی‌های بنیادی ریشه‌ای پیدا کرده است و امروزه بیشتر باختری‌گون رومی است تا خاوری‌گون چینی. پس از نام هر روز هفته؛ واژه‌ی «هی» (به ژاپنی: 日 - 日 - hi) که به چم «روز» یا «خورشید» است، نهاده می‌شود.

در کره نیز به پیروی از سامانه‌ی نوین هفته ژاپن؛ نام‌های روزگار هفته برگرفته از نام‌های هفتان یا هفت اختر اندرمانده هستند و پس از نام هر روز هفته؛ واژه‌ی «ایل» (به کره‌ای: 일 - 일 - il) که به چم «روز» یا «خورشید» است، نهاده می‌شود.

اما مغولان در پی کارگر افتادگی دیگر نگرش‌های همسایگان‌شان دارای سامانه‌های گوناگونی برای نامگذاری روزگار هفته هستند. بوداییان‌شان از شیوه‌ی تبتی‌ها که آن‌ها نیز برگرفته از شیوه‌ی هندیان است، بهره‌جویی می‌نمایند. گروهی دیگرشان به پیروی از شیوه‌ی چینیان روزگار را شماره‌گذاری می‌کنند شماری دیگری روزگار هفته را در پی کارگر افتادگی اندیشه‌ی فرمان‌کلدانی، روزگار هفته را به نام‌های هفتان بخش‌بندی می‌کنند.

تبتی‌ها که از بیرون آیین بودا هستند شیوه‌ی هندی را سالیان دراز است که پذیرفته‌اند و آن را گسترش داده‌اند و شیوه‌شان توانسته در بازه‌هایی از زمان و تاریخ بر دیگر زبان‌ها و مردم کارگر باشد. در سامانه‌ی تبتی پیش از نام هر روز هفته؛ واژه‌ی «قذاء» (به تبتی: ཇམ་ཇམ་ - 𑄎𑄟𑄢𑄟𑄣 - gza) که به چم «باختر» یا «ستاره» است، نهاده می‌شود. این روزها این چنین‌اند:

^۱ سرزمین گنگ یا کنگستان سرزمینی است که گروهی از پژوهشگران آن را از شهرهای ترکان و گروهی دیگر از شهرهای ایرانیان دانسته‌اند. نام این سرزمین در نوشته‌های کهن اوستایی (به اوستایی: 𑀕𑀸𑀓𑀡𑀆𑀭 - 𑀕𑀸𑀓𑀡𑀆𑀭) نیز آمده و شاهنامه آن را از شهرهای تورانیان دانسته است. (آ. آقاییان)

^۲ گروهی از بوداییان مغول از نام‌های سنسکریت بهره‌جویی می‌کنند. (آ. آقاییان)

روز / زبان	شنبه (کیوان)	یکشنبه (خورشید)	دوشنبه (ماه)	سه‌شنبه (بهرام)	چهارشنبه (تیر)	پنج‌شنبه (هرمزد)	آدینه (ناهید)
چینی (دبیره ۴)	شُك تِ لِيُو	شُك تِ زِ	شُك تِ مَءِ	شُك تِ عَر	شُك تِ سَان	شُك تِ سِ	شُك تِ ءِ
چینی (دبیره ۱)	xīngqī liù	xīngqī rì	xīngqī yī	xīngqī èr	xīngqī sān	xīngqī sì	xīngqī wǔ
ستاره ششم	ستاره خور	ستاره یکم	ستاره دوم	ستاره سوم	ستاره چهارم	ستاره پنجم	
ژاپنی	doyōbi	nichiyōbi	getsuyōbi	kayōbi	suiyōbi	mokuyōbi	kin'yōbi
روز کیوان	روز خور	روز ماه	روز بهرام	روز تیر	روز هرمزد	روز ناهید	
کره‌ای	토요일	일요일	월요일	화요일	수요일	목요일	금요일
روز کیوان	روز خور	روز ماه	روز بهرام	روز تیر	روز هرمزد	روز ناهید	
تبتی	gza' nyi ma	gza' zla ba	gza' mig dmar	gza' lhag pa	gza' phur bu	gza' pa sangs	gza' spen pa
ستاره کیوان	ستاره خور	ستاره ماه	ستاره بهرام	ستاره تیر	ستاره هرمزد	ستاره ناهید	
مغولی (بودایی- هندی)	санчир	адъяа	сумъяа	ангараг	буд	бархабадь	сугар
sanchir	ad'yaa	sum'yaa	angarag	bud	barhabad'	sugar	sugar
کیوان	خورشید	ماه	بهرام	تیر	هرمزد	ناهید	
مغولی (بودایی- تبتی)	бямба	ням	даваа	мягмар	хлагва	пүрэв	баасан
byamb	nyam	davaa	myagmar	khlagva	pürev	baasaṅ	baasaṅ
کیوان	خورشید	ماه	بهرام	تیر	هرمزد	ناهید	
مغولی (چینی- مغولستان)	хагас сайн	бүтэн сайн	нэгдэх өдөр	хоёрдахь өдөр	гурвадахь өдөр	дөрөвдэх өдөр	тагдахь өдөр
khagas saiṅ	büten saiṅ	negdekh ödör	khoiyordakh' ödör	guravdakh' ödör	dörövdekh ödör	tavdakh' ödör	tavdakh' ödör
روز نیم نیک	روز پُر نیک	روز نخست	روز دوم	روز سوم	روز چهارم	روز پنجم	
مغولی (چینی- مغولستان درونی چین)	гарагийн зургаан	гарагийн өдөр	гарагийн нэгэн	гарагийн хоёр	гарагийн гурван	гарагийн дөрвөн	гарагийн таван
garagiṅ zurgaaṅ	garagiṅ ödör	garagiṅ negenṅ	garagiṅ khoiyor	garagiṅ gurvanṅ	garagiṅ dörvönṅ	garagiṅ tavanṅ	garagiṅ tavanṅ
شش هفته	روز هفته	یک هفته	دو هفته	سه هفته	چهار هفته	پنج هفته	
مغولی (آیینی)	шороон	наран	саран	гал	усан	модон	төмөр
shorooṅ	naraṅ	saraṅ	gal	usaṅ	modoṅ	tömör	tömör
روز زمین	روز خورشید	روز ماه	روز آتش	روز آب	روز چوب	روز آهن	روز زر

داستان نامگذاری هفته در نزد سامیان بجز بابلیان، کمی دگرگون‌تر از دیگر نژادها هست. ایشان هفته را شماره‌گذاری نمودند و روزها را با شماره شناسایی می‌کردند. این شیوه‌ی نامگذاری بر دیگر مردمان و همسایگان‌شان نیز کارگر بیوفتاد و آنان نیز روش و شیوه‌ی سامیان را برگرفتند. امروزه سه شیوه نامگذاری شمارگانی در جهان روایی دارد: ۱-شنبه‌ای، ۲-یک‌شنبه‌ای و ۳-دوشنبه‌ای. در شیوه‌ی شنبه‌ای روزگار هفته از شنبه آغاز شده، در شیوه‌ی یک‌شنبه‌ای از یک‌شنبه و روش دوشنبه‌ای از دوشنبه آغازانیده می‌شود. شیوه‌ی نخست بیشتر در خاورمیانه و آیین‌ها و کیش‌های اسلامی؛ شیوه‌ی دوم نزد دین‌های ترسایی و یهود و شیوه‌ی سوم بیشتر در نزد آیین‌های دین مسیح به‌ویژه کلیسای خاوری کاربرد دارد. برخی از پژوهشگران شیوه‌های شمارگانی باختری مانند چینی و مغولی نیز در پی روش شمارگانی سامیان پدید آمده است که هنوز درباره‌ی چند و چون این نگرش جای سخن دارد. این روزها این چنین‌اند:

روز / زبان	شنبه (هفت/شبات)	یکشنبه (یک/نخست)	دوشنبه (دو/دیگر/دوم)	سه‌شنبه (سه)	چهارشنبه (چهار)	پنج‌شنبه (پنج)	آدینه (شش)
عبری	יום שבת	יום ראשון	יום שני	יום שלישי	יום רביעי	יום חמישי	יום שישי
سریانی	ܝܘܡ ܫܒܬܐ	ܝܘܡ ܪܫܘܢ	ܝܘܡ ܫܢܝ	ܝܘܡ ܫܠܝܫܝ	ܝܘܡ ܪܒܝܥܝ	ܝܘܡ ܚܡܝܫܝ	ܝܘܡ ܫܝܫܝ
شَبَتَا	حَدَبَشْبَا	تَرِيشْبَا	تَلْتَشْبَا	أَرْبَعَشْبَا	خَمْسَشْبَا	عَرُوقْنَا	

روز / زبان	شنبه (هفت)	یکشنبه (یک)	دوشنبه (دو)	سه‌شنبه (سه)	چهارشنبه (چهار)	پنج‌شنبه (پنج)	آدینه (شش)
عربی	السَّبْت	الأحد	الاثنين	الثلاثاء	الأربعاء	الخميس	الجمعة
آمهری	ڦڦڦڦ قدمه	ڦڦڦڦ إحود	ڦڦڦڦ سانو	ڦڦڦڦ مکسانو	ڦڦڦڦ رَب، رابو	ڦڦڦڦ مَموس	ڦڦڦڦ أرب
سومالیایی	Sabti	Axad	Isniin	Talaado	Arbaco	Khamiis	Jimco
مالتی	is-Sibt	il-Hadd	it-Tnejn	it-Tlieta	l-Erbgha	il-Hamis	il-Gimgħa
ارمنی	Շաբաթ šabat	Կիրակի kiraki	Երկուշաբթի yerkušabti	Երեքշաբթի yerekšabti	Չորեքշաբթի čorekšabti	Հինգշաբթի hingšabti	Ուրբաթ urbat
گرگی	Ճածատո šabati	Յգորձ k'vira	Օրճածատո oršabati	Սամճածատո samšabati	Ռտեճածատո otxšabati	Խութճածատո xutšabati	ՃարակՅգորձ p'arask'evi
پارسی میانه	šambat	ēwšambat	došambat	sēšambat	čahāršambat	panj šambat	ādēnag
پارسی *	شنبه	یکشنبه	دوشنبه	سه‌شنبه	چهارشنبه	پنج‌شنبه	آدینه
کردی سورانی **	شه‌ممه	یه‌کشه‌ممه	دووشه‌ممه	سێشه‌ممه	چوارشه‌ممه	پێنجشه‌ممه	هه‌ینی
کردی کرمانجی	Şemî شەم	Yekşem یه‌کشەم	Duşem دووشەم	Sêşem سێشەم	Çarşem چارشەم	Pêncşem پێنجشەم	În ئین
گیلکی	شبهه	یکشبهه	دوشبهه	سوشبهه	چارشبهه	پنجشبهه	جۆمه
تالشی	Şanbə شانبه	Işanbə اشانبه	Dışanbə دشانبه	Seşanbə سشانبه	Çoşanbə چشانبه	Əynə şəv آینه شو	Əynə آینه
مازندرانی	شنبه	یه‌شه‌مبه	دشنبه	سه‌شنبه	چارشبه	پنج‌شنبه	جومه
زازاکی	Şeme شمه	Kırê (Kiri) کیری (کیری) Bazar بازار	Dışeme (Dıseme) دشمه (دسمه) berarek	Sêşeme (sêseme) سێشمه (سیسمه) sêşime	Çarşeme (çarşeme) چارشمه (چارسمه) çarşime	Pancşeme (panzşembe) پانجشمه (پانزشمه)	Yene (ine) ینه (اینه) êne انه
بلوچی	شمبه / شمی گنجی	یک شنبه / یک شمی جتی	دو شنبه / دو شمی مولم	سه شنبه / سه شمی سوب	چار شنبه / چار شمی ساکم	پنج شنبه / پنج شمی شکر	آدینگ / جوما جمه
پشتو	خالي شنبې	يونۍ يکشنبې	دونۍ دوشنبې	درې نۍ سه شنبې	شورو چهارشنبې	زيارت پنجشنبې	جمعه جمعې
آذری کفکاسی	Şənbə شه‌نبه	Bazar بازار	Bazar ertəsi بازار اترته‌سی	Çərşənbə axşamı چهرشه‌نبه آخشامی	Çərşənbə چهارشنبه	Cümə axşamı جۆمه آخشامی	Cümə جۆمه
آذری ایران	شنبه بیل‌گونو	یکشنبه سۆدگونو	دوشنبه دۆزگونو	سه‌شنبه آراگون	چهارشنبه اودگونو	پنجشنبه سوغونو	آیدین آینی‌گون
کهوار	شمبه	یک شنبه	دو شنبه	سه شنبه	چار شنبه	پنجشنبه	آدینه
ترکی کهن	yetinç kün Yetinç	birinç kün Birinç	ikinç kün İkinç	üçünç kün üçünç	törtinç kün Törtünç	beşinç kün Beşünç	altınç kün Altınç
ترکی عثمانی	شنبه	بازار †	دوشنبه	سه‌شنبه	چهارشنبه	پنجشنبه	جمعه
ترکی نو	Cumartesi Şanba	Pazar Girey Gira	Pazartesi Düşanba Tuşanba	Salı Seşenbe Sellase	Çarşamba	Perşembe	Cuma

روز / زبان	شنبه (هفت)	یکشنبه (یک)	دوشنبه (دو)	سه‌شنبه (سه)	چهارشنبه (چهار)	پنج‌شنبه (پنج)	آدینه (شش)
ازبکی	Shanba شنبه	Yakshanba یه‌کشه‌نبه	Dushanba دوشه‌نبه	Seshanba سپشه‌نبه	Chorshanba چارشه‌نبه	Payshanba په‌یشه‌نبه	Juma ژومه / جومه
ترکمنی	Şenbe شنبه	Ýekşenbe یکشنبه	Duşenbe دوشنبه	Sişenbe سیشنبه	Çarşenbe چارشنبه	Penşenbe پنشنبه	Anna آنا
تاتاری	Шимбә شیمبه Атнарас көн ئاتنارس کون	Якшәмбе یه‌کشه‌مبه базар көн بازار کون	Дүшәмбе دوشه‌مبه баш көн باش کون	Сишәмбе سیشه‌مبه буш көн بوش کون	Чәршәмбе چهرشه‌مبه кан көн / атна арасы کان کون / ائنا تاراسی	Пәнжешәмбе پهنجشه‌مبه кич атна کیچ ائنا	Жомга جومگا
قزاقی	Сенбі سه‌نبی	Жексенбі ژه‌کسه‌نبی	Дүйсенбі دؤیسه‌نبی	Сейсенбі سه‌یسه‌نبی	Сәрсенбі سأرسه‌نبی	Бейсенбі به‌یسه‌نبی	Жұма ژوما
قرقیزی	Жекшемби ژه‌کشه‌نبی	Ишемби یشه‌نبی	Дүйшөмбү دؤشه‌نبو	Шейшемби شه‌یشه‌نبی	Шаршемби چارشه‌نبی	Бейшемби به‌یشه‌نبی	Жума ژوما

* در پارسی نو آغازین بجای واژه‌ی «شنبه» از واژه‌ی «شنبه» یا «شنبه» بهره‌جویی می‌شده است. فرخی سیستانی می‌گوید: «توز بر همان بریش و نام / بچو ز مع روزا شنبی». همچنین الگوی شنید در دیگر نام‌های روزهای هفته نیز بکارگرفته

می‌شده است. فردوسی توسی می‌گوید: «بین روزی پاک یکشنبه / از مرد پرستین ازین»

** هزار (هه‌ژار) واژگانی دیگر با واگویش‌ها و شیوه‌های نوشتاری گوناگونی نیز در فرهنگ کردی - فارسی خود آورده است که درخور درنگ هستند.

† ریشه از ارمنی کهن (Կիրակի) و یونانی کوبینه (Κυριακή) دارد به معنای «روز سرور».

* این واژه برگرفته از پارسی بوده و بنیاد آن برپایه‌ی بازاری بوده که یک‌شنبه‌ها برگزار می‌شده است.

و اما شیوه‌ی دوشنبه‌گرایی در نزد اسلاوها و بومیان دریای بالتیک ریشه دارد و پس از فراگیر شدن این شیوه‌ی روزگار هفته در نزد دیگر نژادها نیز کارگر بیوفتاد.

روز / زبان	شنبه (شش / شبات)	یکشنبه (هفت)	دوشنبه (یک)	سه‌شنبه (دو)	چهارشنبه (سه)	پنج‌شنبه (چهار)	آدینه (پنج)
روسی	суббота subbota سؤبوتا	воскресенье voskresen'ye وؤسقره‌سه‌نره	понедельник ponedel'nik پؤنه‌ده‌لنیک	вторник vtornik وتورنیک	среда sreda سره‌دا	четверг chetverg چه‌توره‌غ	пятница pyatnitsa پؤ‌آتنبسا
بلغاری	Субота subota سؤبوتا	Няделя nyadzelya نؤ‌آده‌لؤ‌آ	Панядзелак panyadzelak پانؤ‌آده‌لاق	Аўторак awtorak آؤ‌توراق	Серада serada سهرادا	Чацвер chats'ver چاصوره	Пятница pyatnitsa پؤ‌آتنبسا
لهستانی	sobota	niedziela	poniedziałek	wtorek	środa	czwartek	piątek
چکی	sobota	neděle	pondělí	úterý	středa	čtvrtek	pátek
بوسنیایی	Subota	Nedjelja	Ponedjeljak	Utorak	Srijeda	Četvrtak	Petak
صربی	Субота Subota سؤبوتا	Недеља Nedelja نده‌لا	Понедељак Ponedeljak پؤنه‌ده‌لاق	Уторак Utorak ؤ‌توراق	Среда Sreda سره‌دا	Четвртак Četvrtak چه‌تورتاق	Петак Petak په‌ته‌ق
اسلواکی	sobota سؤبوتا	nedeľa	pondelok	utorok	streda	štvrtok	piatok
مقدونیایی	сабота sabota سابوتا	недела nedela نده‌لا	понеделник ponedelnik پؤنه‌ده‌لنیک	вторник vtornik وتورنیک	среда sreda سره‌دا	четврток chetvrtok چه‌تورتوق	петок petok په‌ته‌ق
کروآتی	Subota سؤبوتا	Nedjelja نده‌لا	Ponedjeljak پؤنه‌ده‌لاق	Utorak ؤ‌توراق	Srijeda سره‌دا	Četvrtak چه‌تورتاق	Petak په‌ته‌ق
مجاری	szombat	vasárnap	hétfő	kedd	szerda	csütörtök	péntek

